

Zejčarjev kostanj

Dediščina starega ponosa

Dostop: Iz Škofje Loke po cesti v Poljansko dolino in po nekaj km pri vasi Gabrč na desno po cesti v zaselek Florjan nad Zmincem. Tam blizu kozolca kmetije Okršljan stoji Zejčarjev kostanj. Od Okršljana zavija makadamska cestica do kmetije Zadobnik, se tam na levo spusti najprej v globel, potem pa se priključi asfaltirani cesti iz Loga nad Škofjo Loko. Po njej se vzpne k vasi Gabrška Gora. Pri križišču, kjer se cesta spusti proti Predolam in Zaprevalu pod Starim vrhom, se na levo odcepi kratka cesta proti cerkvi sv. Primoža.

Naravne lepote

Zgodovinsko-kulturne znamenitosti

Ljudje, ki živijo na prisojnem vznožju Gabrške gore (963 m) nad Poljansko dolino, lahko s svojih dvorišč od ranega jutra do poznega popoldneva opazujejo, kako dan upogiba zlato pot sonca. Dedujejo kmečko samozavest in se pred pripekami zgodovine znajo umakniti v modro senco. Njihov rojak, pisatelj Ivan Tavčar, ki že od leta 1921 počiva v kraju pod njimi, na Visokem, ob Sori, jih je v povesti Cvetje v jeseni takole označil: *Kmet je kralj. Če ima dobro in čedno napravo, če ima primerno zemljo, da jemlje iz nje življenje in davek, če nima dolgov, pač pa polne hleve, in če ima še kopicico zdravih in pokornih otrok, je kmet kralj, neodvisen od vsega sveta.*

Zejčarjeva kostanja.
Večji še zmeraj obilno rodi,
čeprav je utrpel hude
poškodbe.

Tak kralj se zdi Okršljan v zaselku Florjan. Ali ima pokorne otroke, se danes ne spodobi vprašati, tudi če vidiš, da je ponosen kot tisti idealni Tavčarjev kmet. Tak je nekoč bil tudi njegov sosed Zejčar.

Že pred kakimi tristo leti je posadil kostanj na mejo s sosedom Okršljanom. Še za kakšno drugo rabo je rasel njegov kostanj: za prestrezanje strel, za senco med popoldanskim počitkom, za priboljšek pri poznojesenski prehrani in, kajpak, za to, da bi posebljal življenjsko moč v sebi in na kmetiji. Kostanj je bil po svoje tudi simbol deželice pod Gabrško goro.

Vsako leto je obilno rodil in pod njim so nabrali, kakor je zapisal Peter Skoberne v knjigi *Sto naravnih znamenitosti Slovenije*, sadežev za šest mernikov. Piše tudi, da je znanost za to drevo izvedela šele leta 1978, potem ko so jo nanj opozorili poljanski šolarji v reviji *Pionir*. V človekovi prsni višini so mu prirodoslovci namerili 1050 centimetrov obsega in 3 metre premera. Zeječarjev kostanj je zavzel tretje mesto med najdebelejšimi drevesi v Sloveniji, za Najevsko lipo na Ludranskem Vrhu (1080 cm) in Gašperjevim kostanjem na Močilnem pri Radečah (1057 cm).

Že s ceste ga boste zagledali na visokem severozahodnem obzorju; pozimi ali v zgodnji pomladi je njegova krošnja videti kakor orjaška bodičasta roža. Kakor da bi se zgledovala pri fantastiki slikarja Franceta Miheliča. Še ena podoba v Poljanski dolini, ki ne more človeka nikoli razočarati, zakaj tu trije naravni elementi – zrak, zemlja, voda – živijo v sozvočju, ki mu ni ničesar odvzeti ali dodati. Jemlje in daje svoj pečat pa temu sozvočju le četrti element – ogenj. Drevo, ta simbol življenja, povezuje tri elemente: njegove korenine preiskujejo zemljo, ta se prek vode povezuje z drevesnim telesom; zrak hrani listje. Kaj pa tisti četrti element?

Leta 1996 je kostanj pogorel. Takrat naj bi se namreč od hude suše sam vnel bližnji senik. Kostanj se je dolgo upiral požaru, ki mu ga je vsiljeval veter, dokler ga ogenj ni načel v sredici, ki je bila prhka in suha. Začel je goreti znotraj, kot bi bil vulkan. Njegov zdravi in vitalni obod je popokal in skorja je odletela z njega. »Brez skrbi, ne bo še kmalu umrl,« je že takrat smehljaje rekel mlad domačin, ki si je, poročen z Okršljanovo hčerjo, gradil hišo streljaj pod kostanjem, ob cesti, a na polički s kraljevskim razgledom, med gorami, kot da se je vzel iz Tavčarjevih zgodb. »Sploh pa je kostanj poskrbel za naslednika,« je dodal ta mož, ki je tudi sam poskrbel, da se življenje tu v hribih nadaljuje in kraljevsko ustoličuje težavnim časom navkljub.

Okršljanov čebelnjak

Spodnji, mlajši Zeječarjev kostanj

Pogled mimo zgornjega
kostanja proti opuščeni
Zejčarjevi domačiji. V ozadju
hribi nad Poljansko dolino.

Kakšna nemilost ali milost je zadela Zejčarjev kostanj, da ni mogel zgoreti do konca, je pač skrivnost štirih elementov: orjak danes živi naprej s kakšno tretjino telesa in je simbolično videti kot kak grški tempelj, načrt od zoba časa, slovenski dendrološki Partenon. Leta 2007 se je še razklal. Šibkejši del je bilo treba odstraniti. Po strokovni sanaciji leta 2009 mu je ostal še zmeraj občudovanja vreden obseg 790 centimetrov. Ponekod je še zmeraj ogolel in ožgan, a je poln mladice iz skorje, kjer se je bila obdržala na deblu. Kaže svoje mišičje in očrneli drob, kaže skrivnosti svoje rasti, res veličasten, kot da ne bo nikoli padel. Kakor da ne potrebuje več človekove pomoči. Ali prisotnosti. Jeseni pod njim spet pika od ježic. Poleg raste manjši kostanj, mlajši orjak, ki ima obseg »le« 655 centimetrov. Zdrav je od znotraj, zato mu požar ni mogel do živega. Obe drevesi imata dvojni debli; kakor da bi ljudem kazali, da se dvojnost da poenotiti,

Vhod v некоč imeniten dom
Zejčarjev

vsaj dokler ni udarca usode. In stojita oba, večji in manjši kostanj, imenovana tudi severni in južni, na Zejčarjevini kot prisposodbi nerušljivega očetovega ognjišča in nemirne sinove poslušnosti na pustoti brez glasu in odmeva. Naš pogled usmerjata iz vidnega v nevidno, iz kozmične razsežnosti v dolgoživost in trdoživost, ki se obnavljata ne le navzgor v zraku in ognju, ampak tudi navzdol, v zemlji in vodi.

Gospodarja kostanj več nima. Pravilneje rečeno: gospodarji več ne živijo ob njem. Nekaj zajčjih skokov oddaljena Zejčarjeva domačija je zapuščena.

Uplenjena in uklenjena je v bohotno rast plevela, robide, divje trte in slivja. Njene zaraščenosti bi se še zajci preobjedli. Zidovi prhnijo, ogolevajo, pripravljeni so na poklekanje. Streha kaže prva znamenja sesipanja. Senožet pred nekdanjo kmečko kraljevino žanje najemnik. Kjer pa v skupnih grmih poganjajo mlade breze in kostanji, se kot z balkona vidi dol na Tavčarjev kmečki dvorec Visoko.

Ne bode te mi je vzeli, ne, ho ho! Sem to zares zaslišal izpod predrtega Zejčarjevega krova ali pa se mi je to samo za hip zazdelo? Kaj se mi ni oglasil spomin na Šarevčevo Meto? Na tisto ubogo Meto iz šolskega branja, za katero sem v uri slovenščine skrivaj potočil sočutno solzo? Ali ni stara devica, tista odvečna tetica, ki je sama posekala svojo slivo, svoj zadnji poboljšek, da bi ji ga ne vzeli, in je mrtva obležala pod svojim edinim drevesom, pobegnila iz Tavčarja na mrklo Zejčarjevo podstrešje? Pravzaprav v moj spomin?

Ne vem, kaj se je zgodilo z Zejčarjevimi. Nihče se v resnici ne oglasi izpod njihovega krova. Morda se je z njimi zgodilo kaj še bolj tragičnega kot s Šarevčevo Meto, ki je od strahu pred beračenjem izgubila razum. Ali pa morda kakšno vsakdanje razočaranje nad zemljo, tako često in žalostno razočaranje mladih ljudi. Ničesar niso posekali. Morda so si izbrali nekaj, kar je boljše kot posek njihove življenjske opore: razselitev. Pustili so svoje drevo kot znamenje svoje nekdanje kmečke kraljevine, ki je zahtevala tako veliko dela za tako malo plačila. Hudo je, kadar mladi meščan zapusti domovino, ki mu ne da dela, še toliko bolj hud je, če mladi kmet zapusti zemljo, ki je dediščina vseh nas.

Baročna cerkev sv. Volbenka ima vzvišen položaj nad Poljansko dolino.

Zejčarjeva kostanja v objemu Okršljanovih njiv, travnikov in sadovnjakov

